

APROXIMACIÓ AL LÈXIC DEL PARLAR DE GUARDAMAR

0. PRESENTACIÓ

Amb aquest treball mirem d'acostar-nos al parlar del poble més meridional del nostre domini lingüístic, la vila de Guardamar, que esdevé una fita gairebé simbòlica.

El fet principal que ens ha dut a interessar-nos per la manera de parlar d'aquest poble és la vitalitat i les condicions en què el valencià sobreviu dins una comarca castellanoparlant i enmig d'un entorn sociolingüístic especialment negatiu.

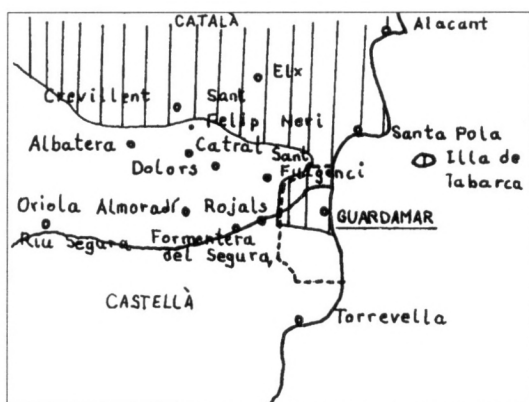
1. INTRODUCCIÓ

El poble de Guardamar es situa a la comarca del Baix Segura, que lingüísticament està tota sencera inclosa dins l'anomenat murcià oriental (si n'exceptuem Barbarroja, pedània d'Oriola, i el mateix Guardamar). La comarca rep el nom del riu que la travessa d'oest a est i que desemboca al nord del terme municipal de Guardamar.

Aquesta població queda separada de la resta dels pobles de parla valenciana i, per tant, integrada dins una comarca culturalment diferent.

Cal tenir en compte, però, que les terres situades al nord-oest de Guardamar, fins al començament del segle XVIII, eren pantanoses i aiguamolls i, per tant, inhabitables. Els actuals Dolors, Sant Fulgenci, el despoblat Sant Francesc d'Assís, i més amunt Sant Felip Neri, pedània

de Crevillent, foren fundats l'any 1715 dins el pla de les «Pías Fundaciones» del cardenal Belluga, bisbe d'Oriola, amb el marquès d'Elx, que dessecaren aquells aiguamolls, fent-los aptes per al conreu, i els poblaren amb gent de parla murciana. A més a més, el sud i el sud-oest també eren zones completament deshabitades, eren terres ocupades per salines (Salines de la Mata, que és de parla castellana), amb les quals hi ha la fita amb Rojals i Torrevella; com ara aquest darrer poble passà de tenir en només 25 anys, segons atestà Cavanilles, el 1799, de 3 famílies a 106.



GUARDAMAR (1989)

6.389 habitants

35 km²

25 m

35 km a Alacant

38% de catalano parlants (1986)

El terme municipal de Guardamar es divideix de la següent manera: la part nord és l'Horta, amb productes de conreu que no es diferencien de la resta del Baix Segura. Antigament era el *cànyem* (cànem) el producte principal d'aquesta zona, substituït després per la vinya. Actualment ho són el moniato i la nyora. El riu Segura és el límit sud de l'Horta; després un ample tros de tossals d'altura bastant insignificant parteix el terme en dues meitats, i a la part sud es troba el Camp, dividit en grans finques. És zona castellanoparlant (l'anomenen el *Campico*) i la toponímia n'és una prova: *el Raso, la Cruz, el Moncayo...*

El poble de Guardamar es troba a la part nord, molt a prop de l'Horta, al peu d'unes penyes amb les restes d'un castell medieval. A la

costa són les dunes, una gran acumulació d'arena que a principis de segle amenaçava d'empassar-se el poble sencer i va obligar a plantar-hi una gran pinada per detenir-ne l'avanç. Al nord de les dunes es troba *la Gola*, desembocadura del riu Segura, on els pescadors de Guardamar, com que no hi ha cap port, tenen les barques. La pesca és l'altre pilar de l'economia guardamarina; a l'actualitat hi és el turisme la principal font d'ingressos; al sud del poble ha crescut en pocs anys un gran complex d'urbanitzacions. La població d'aquesta nova ciutat és de temporada i, no cal dir-ho, majoritàriament estrangera, principalment francesos, anglesos, però sobretot madrilenys.

2. CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA

La situació sociolingüística interna de Guardamar ve caracteritzada, a grans trets, per un progressiu augment d'immigració castellano-parlant i un procés accelerat de substitució lingüística que s'acusa conforme davallam generacionalment. Per un altre costat, la consciència de quina llengua s'hi parla és molt confusa. Si bé admeten que és valencià, hi ha una creença que es parla malament o almenys una cosa indefinida, de difícil delimitació. Açò igualment ocorre a unes altres contrades (per exemple, la franja de Ponent o alguns punts fronterers del País Valencià). En aquest cas, es tractaria d'un parlar que presenta oscil·lacions, que fluctua entre valencià i castellà, dins un context de barreja lingüística tant en pobles castellanoparlants com en catalanoparlants (cf. Montoya, 1989).

Vegeu què en diuen els pobles de la contrada. A l'Illa de Tabarca ens digueren, per exemple:

- «Guardamar parla el valencià xapurrat».
- «Mosatros és que parlem més el valencià de València, crec io... Es de Guardamar són molt atrasats, diuen una paraula en valencià i una en castellà».

A Guardamar una xiqueta de nou anys ens va dir:

- «Io crec que ara la poqueta gent que hai (que parla valencià), cualquier dia ia (...) Si parle io (a) soles, qui me va a oir?»

Altres testimonis de la població, davant la pregunta què i com es parla al poble, ens spongueren:

- «Se parla molt mal (...) És un desastre».
- «El valencià de moatros deriva del català, i el valencià de moatros, claro, és paregut al d'Alacant».

Fins i tot també ens contà un home vell de Guardamar la coneguda anècdota següent, per altra banda molt repetida en les nostres terres (cf. la Canal de Navarrés...):

- «...diuen, abans, que venia el Sinyor parlant en valencià, i a l'aplegar a Guardamar, i dic: 'd'aquí p'allà ia no passe, hasta aquí aplega el valencià'. I axina que ni parlem el castellà ni el valencià».

3. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL PARLAR DE GUARDAMAR

El parlar de Guardamar participa dels trets característics de l'alacantí, i fins i tot els accentua encara més, com ara el fet de presentar el màxim grau de pèrdua de la D intervocàlica, de palatalitzacions de N en totes les posicions, un major índex de castellanització lèxica i morfosintàctica (Colomina, 1985); per altra banda, però, és interessant ressaltar les particularitats lèxiques que caracteritzen aquest parlar respecte als pobles del voltant, i és ací on nosaltres ens hem detingut especialment.

Per un costat, trobem un lèxic «meridional», del qual participa Guardamar, diferent al corresponent del valencià general: *forment, panís, sangrisola, tomata, cotó-en-rama, en cúrios, a[x]uegar, terrat, abans o ans, encarnat, bla, rovinyar, dintre, venir, tenir, gavinyet o ganyivet, nyuc, (arr)empuixar, enfront de blat, dacsà, sangonera, tomaca o tomata, cotó-en-pèl, nuet o en conill, aufegar i variants, tuelà, antes, roig o vermell, blanet, rovellar, dins, vindre, tindre, ganivet o gavinet, nuc, espentar o espitjar*. Igualment, Guardamar participa dels castellanismes habituals a la zona a la qual pertany, oposant-se a la zona nord que manté el mot valencià, i fins i tot n'afegeix un bon grapat més. Entre els més corrents podríem destacar: *unya, gorrió,*

rana, balsa, trensa, rató, esquina, rincó, avispa, beren[x]ena, bolsillo, [x]amó, ladrillo, escalera, mueble, sacar, llevar ('portar', 'dur'), *cura, golondrina*.

Però com a característiques pròpies del parlar de Guardamar, i resumint, destaquem les següents:

- Grau màxim de pèrdua de la D intervocàlica (cf. pàg. 501 espà).
- Conservació del pretèrit perfet simple (com a Elx i Santa Pola), fins i tot la primera persona del singular: *fiu, parlí, tanquí*, que conviu amb *io vai ser, io vai naxtre* (pr. [náf tre]).
- Peculiar conjugació del present d'indicatiu del verb SER: *io SIC, tu eres, ell és, mo(s)atros SEM, vo(s)atros SEU, ellos són. Sem i seu* estan més estesos pel Vinalopó Mitjà (Colomina, 1985 i Montoya, 1989), per l'Alguer i la Ribagorça. Aquest darrer lloc coincideix també amb Guardamar per la utilització de *sic* (Veny, 1984).
- Evolució del diftong OU a AU: *plau, dijaus, nau, au*, com a altres indrets del Mitjà i Alt Vinalopó, alguns pobles de la Foia de Castalla i l'Alacantí (Colomina, 1985), a més de Torís, Sumacàrcer (Ribera Alta) i el Cabanyal (l'Horta), els dos primers a la frontera lingüística, a l'igual que Guardamar, i el Cabanyal a la vora de la ciutat de València.
- Article plural *les* per al masculí i el femení, que, per influència del context fonètic, adopta les formes *es* i fins i tot *er* (*er dos, er bell* (vell)) en alguns parlants d'edat avançada.
- Oscil·lació entre b/v.
- Reducció dels finals -TS en -S (*xiqués, dis, tos*).
- Menor grau d'obertura de les vocals è i ò que en valencià general.
- Adopció del pronom castellà *le* (plural *les*) per *li* davant el verb.
- Fort índex de castellanització, especialment lèxica.

Ens centrarem, però, en el lèxic «específic» de Guardamar, que li dona personalitat i caracteritza el parlar d'aquest poble tan peculiar:

NUNCA

Dins el camp dels adverbis, el parlar de Guardamar presenta una molt palesa oscil·lació entre les formes castellanes i les valencianes. Els parlants més jòvens prefereixen les primeres, mentre que els vells mostren més variació. *NUNCA*, utilitzat també en la llengua literària, però possiblement com a cultisme llatinitzat, és un castellanisme en el cas de Guardamar, ja que les persones majors encara coneixen la forma *mai*, que a més a més ha quedat fossilitzada en l'expressió *mai en la vida*.

Nunca s'oposa a *sempre*, de la mateixa manera que *CERCA* s'oposa a *allunt*, *TARDE* a *pronte*, *DETRÀS* a *davant* i *DESPUÉS* a *ABANS* (i *ANS*). *Darrere* encara és una forma usual entre les generacions majors (*Anar p'arrere és general*). Tanmateix *tarde* és l'única forma que s'hi coneix. Recordem (Colomina, 1985) que, a diferència de la major part del valencià, que actualment utilitza el castellanisme *antes*, els parlants més meridionals fan servir *ans* o *abans*.

Cal destacar també la utilització de l'adverbi *LUEGO*, corrent en altres pobles del valencià meridional immediat i que, segons el DCVB, no és desconegut a gran part de Catalunya.

La variant d'*encara* és a Guardamar, com a altres pobles del Mitjà i Baix Vinalopó, *nincara*.

ENTREGUE

A l'igual que a Elx, a Santa Pola i a Crevillent, s'hi conserva l'adjectiu *entregue*, *-a*, amb les seues variants diminutives, procedent de la metàtesi d'*entegre*, del llatí *INTREGRU* amb canvi d'accent. En aquests tres pobles es desconeix la forma *sancer* o *sencer*.

MAITÍ

Procedeix del llatí *MATUTINU*. És l'única variant usada al parlar local. Es tracta d'un curiós arcaisme que encara perviu, segons el DCVB,

a Sopeira, Benavarre, Sort, Vilaller, Boí, Tremp, Tamarit, Fraga i l'Alguer. Són, doncs, totes aquestes zones «marginals» del domini lingüístic. Cal remarcar la discontinuïtat d'aquesta isoglossa entre llocs tan allunyats geogràficament, sense cap contacte, i que, tanmateix, coincideixen a presentar per una banda arcaïsmes i per l'altra considerables oscil·lacions degudes al contacte lingüístic amb terres veïnes (aragonès, murcià i sard).

Pel contrari, aquesta paraula pertany a un camp lèxic força castellanitzat. *Maití* s'oposaria a *MADRUGÀ*, forma també viva a Crevillent, i de procedència castellana; es desconeix un possible **maitinà*. Igualment, es fa servir *TARDE*, si bé entre els vells és coneguda la forma *esprà* (< vesprada). Hi conviuen les salutacions *bona tarde* i *bonas tardes*, aquesta darrera un calc exacte de la fórmula castellana i l'altra completament adaptada al sistema (bon dia, bona nit). Actualment aquesta paraula té plena vitalitat al Principat, a Eivissa, a l'Alguer i als parlars valencians septentrionals.

PALAURA

Podríem parlar en aquest cas d'una metàtesi sobre el model castellà (*palabra* < PARABOLA), paral·lela, sens dubte, amb *milacre* (cast. *milagro*, cat. *miracle*).

El parlar de Guardamar presenta uns altres casos de metàtesi: *a[x]uegar* (< afuegar < aufegar < ofegar), *gavinyet*, amb la característica palatalització de la -N-, *ferrollat* (< forrellat, o manté la fase primerenca), *bòria*, *quirdar* (< cridar); però *caïra* i no *caria*, com la resta del valencià meridional alacantí, *aigua* i no *auia* i *petxina* i no *xapina*, com a Crevillent.

ESPÀ

Castellanisme viu almenys a Crevillent, Santa Pola, Novelda i Guardamar, per *espasa*, amb pèrdua de la -D- i, per tant, adaptat a la parla local. Aquest mot és també conegut a part de la Ribagorça (Vilaller i Tamarit) sota la forma *espada*, que segons el DCVB no és cap castellanisme.

Guardamar i Crevillent, com ha assenyalat Colomina (1985), presenten el major grau de pèrdua de la -D-, fins i tot en casos com *naar*, 'nedar', a Guardamar, perquè a Crevillent, en aquest sentit, s'utilitza *ramar*.

SEGUN

Les preposicions també s'han vist afectades per la influència castellana. *Segons* ha estat totalment substituït per *SEGUN* (entre alguns informants vells es coneix la forma intermèdia *seguns*) i la variant valenciana *sinse* s'ha vist desplaçada per *SIN*, paral·lelament a com s'esdevé, en les generacions més joves, a la població de Crevillent.

BALÓ

L'anglicisme *futbol* ha estat rebutjat pels parlants de Guardamar i Crevillent, que han creat per a aquest concepte la forma popular autòctona metonímica *BALÓ*, acompanyat de les expressions *JUAR A BALÓ* i *CAMP DE BALÓ*.

La tendència d'aquests pobles a adaptar mots forans ha estat assenyalada per Colomina (1985): *apellit* per *apellido*, *pendents* per *pendientes*, *fulà* i *menguà*, i també, *lletrer* i *anzol*.

TORO

Contràriament a la resta del valencià, que utilitza *bou* (o *bau*), *plaça de bous* i *correguda de bous*, i desconeix el mot *toro* ('brau'), Guardamar i Crevillent fan servir *toro* (pr. tòro). No sembla que siga un castellanisme si tenim en compte que la primera *o* es pronuncia oberta. Tanmateix, un valencià d'unes altres contrades sentiria açò com a castellanisme.

CUTXARA

El camp lèxic dels coberts ha estat especialment propens a la castellanització en terres valencianes. *Tenedor*, per exemple, està força estès; hi ha qui castellanitza, a més, *cutxillo*, com ara Alcoi i Onil. Guardamar, però, que presenta *teneor* i *gavinyet* o *ganyivet*, ha adoptat el mot *cutxara*.

ANCANÀRIA

Localisme de Guardamar, que atestigua el DCVB, 'carxofa', paral·lel possiblement a *encarnella* d'Elx i Santa Pola. A Crevillent, on actualment es diu *alcarxofa* o *alcatxofa*, existeix *la costera des Encarnelles* que ens fa pensar que antigament també hi seria coneguda aquesta forma.

GARBANÇO

La convivència amb pobles castellanoparlants, que tenen una agricultura molt semblant, ha estat la causa de l'intercanvi lèxic tant d'una banda com de l'altra. Mentre a Guardamar es diu *garbanço*, *habitxuela*, *almendra* i *beren[x]ena* (*albargenya* es conserva fossilitzada en l'expressió *més tonta que una albargenya*), els pobles veïns de parla castellana presenten *blea*, *bajoca*, *péssoles*, *garrofa*, *tramosos*, etc...

QUESSO

Aquest és un castellanisme més que afecta els menjars. En aquesta llista caldria afegir *TOCINO* (per *CANSALÀ*), i uns altres mots més coneguts en valencià meridional alacantí: *TURRÓ* i *[x]AMÓ*.

ANZOL

El col·lectiu dels mariners és un dels sectors de més fidelitat a la llengua. Tradicionalment el Camp parla castellà, a diferència del nucli urbà i la zona de l'Horta.

El lèxic referent a la mar, contràriament als pobles de l'interior, mostra una major riquesa i conservadorisme: *platja, sàrcia, illa*, a més del vocabulari específic, com, per exemple, els noms dels peixos: *rascassa, mújol, gallineta, aranya, sorell, cavalla, pàmpol, raspalló, mabre, cauçot, alatxa, llampuga, tonyina, pagell, aïlla, pota, cardeller, gall, sucla, moll...*, i els crustacis *cranc, pessic, cabreta*. Malgrat tot hi trobem *boqueró, tonto* i entre els atuells de pesca *ANZOL* (< anzuelo), plenament adaptat al català.

RELÓ

Castellanisme de gran vitalitat que ha substituït per complet *rellonge*. El mot, amb la pèrdua de la fricativa velar sorda s'ha adaptat al sistema de la llengua, formant el plural *relons*.

CANCIÓ

La forma *canció*, coneguda també a Crevillent, és un castellanisme, adaptat, però, amb la pèrdua de la -N. És aquest un cas anàleg al de *llició*, estès per la major part del valencià meridional. A Santa Pola *canció* és una variant de les generacions més joves enfront de *cançó*.

VITAT

El substantiu *veritat* s'ha vist reduït a *vitat*, tant a Guardamar com a altres pobles veïns (Crevillent). A gran part del valencià es coneix aquesta forma i d'altres més reduïdes encara, com *itat, tat* o *tèt*, en fórmules emfàtiques del tipus *vitat?*, *vitat que...*?

USTÉ

Utilitzat a Guardamar i a altres pobles meridionals, com per exemple Crevillent i Santa Pola. És evolució d'un anterior *osté* conegut encara entre la gent major d'aquests pobles. ¿Es tractaria d'un castellanis-

me, degut al caràcter de cortesia de la fórmula, o bé d'una simple pèrdua de la V-, que segons Badia (*Gramàtica històrica*, 1984) s'atribueix al valencià en casos com (v)*osté* i (v)*esprâ*?

REPISCO [repíʃko]. REPISCAR

Aquest mot correspon al valencià *pessic* i *pessigar* i sembla haver-hi penetrat pel veïnatge amb el murcià, que presenta *repihco*, *repihcar* (< repizco, -ar). És curiós d'observar la palatalització de la *s* seguida de *k*, molt acusada en aquestes zones meridionals, possiblement com a reacció a l'aspiració dels pobles castellans veïns. Igualment s'hi troba *mosca* i *mosquit(o)*, *a fosques*, *màscara*.

Cal assenyalar, però, que existeix el nom de crustaci *pessic*.

OIR

Arcaisme (?) de gran vitalitat a Guardamar, al costat de *sentir*, que s'utilitza amb menor freqüència. A la resta del valencià encara es coneix *oir* en l'expressió *oir missa*.

La conjugació es fa sobre el model incoatiu: *oïxc*, *oïxes*, *oïx...*

AFONIR

Per 'afonar' o 'enfonsar' (Crevillent *afondre*). El DCVB presenta 'afonir' en el sentit de «fer més fondo» o «ficar-se cap al fons» a Sueca, i 'afonir' a Gandesa per «cavar», «llaurar».

MOCEGUILLO (Guardamar i Santa Pola), MOCEGUELLO (Crevillent) MOCIGUELLO (Elx) (cf. *Morciguillo* (Múrcia). Baix Segura, Albacete, Conca, Camp de Requena, I àtona.

Aquest mot procedeix de MURE CAECU, així com *muricec* i altres variants conegudes al nord-occidental; ací amb un sufix de possible pro-

cedència mossàrab, *-ello* (o *-illo*, castellanisme?). Designa la 'rata penada', 'rata-pinyada' o 'rat-penat' d'altres parlars. Aquest sufix és paral·lel al dels mots *tomello* ('timó' o 'farigola') de l'alacantí, *llomello*, molt estès en valencià (*llomillo* a Catalunya, segons el DCVB), olivetes del *cuquello*, *colomello*.

Aquesta forma conviu amb MONAGUILLO, per etimologia popular.

PEUÍ

Alcover-Moll documenten aquesta paraula com a localisme al DCVB. La gent consultada, però, fins i tot persones d'edat, la desconeixen totalment, encara que a un testimoni li sembla haver-la sentida.

ANÉ-MO-NIN

Forma local d'*ane(m)-mo'n* (< *anem-nos-en*), que a la resta del valencià meridional presenta variants com *àmone*, *amone*, *mone*.

Es tractaria d'una expressió que tinguera doble caracterització del pronom *en*, amb la conservació de l'adverbi *hi* (*ane(m)-mo(s)-n'hi'n*)?

CAUÇAL

Convivint amb el castellanisme *cabeçal*, hi trobem la forma *cauçal*, evolució de *capçal* amb vocalització de la -P en posició implosiva. Paral·lelament, hi ha el nom de peix *cauçot* (< *capçot*), *joriola* en altres pobles, segons testimonis locals.

4. CONCLUSIÓ

Definim, doncs, el parlar de Guardamar com un parlar valencià de transició, que presenta característiques similars a altres parlars fronterers. I açò es palesa en l'adopció d'un bon grapat de formes de la llengua veïna, en moltes ocasions adaptades al sistema (*anzol*, *lletrer*,

repifco). A més a més, per la seua marginalitat, s'hi han conservat mots antics desapareguts en la major part del domini lingüístic (*aidar*, ús del pretèrit perfet simple, *maití*, *oir*, *entregue*) o en el valencià general alacantí (*blau* i no *assul*, *caïra* i no *caria*, *aigua* i no *auia*), coincidint, la major part de les voltes, amb localitats pròximes com Crevillent i Santa Pola.

Les coincidències de Guardamar amb la Ribagorça i/o l'Alguer (*maití*, *sic*, *aidar*) queden, d'aquesta manera, justificades.

Des del punt de vista sociolingüístic, hi observem un greu deteriorament del valencià entre els mateixos usuaris, que s'accentua generacionalment; cada volta és més restringit el nombre de jóvens que el parla normalment.

Un fet a destacar és l'oscil·lació que es dona en la parla espontània de cadascun dels parlants: en una conversa tant podrem sentir, per exemple, *primer* com *primero*, *moment* i *momento*, *segurament* i *seguramente*. Els parlants, però, no en són conscients.

AGRAÏMENTS:

Agraïm la col·laboració que ens ha oferit el poble de Guardamar, i en especial:

José Ortiz, 80 anys

Antonio Perelló, 67 anys

María José López, 9 anys

Guzmán Gómez, 23 anys

Mari Fe Rodríguez, 28 anys

Família Violí: Carmen Pérez (La Cuca), 89 anys

Carmen Senén Pérez, 60 anys

Librada Senén Pérez, 63 anys

Joaquín Palomar, 25 anys

VICENT BELTRAN,
JOAN LLUÍS MONJO,
VICENT PÉREZ

APÈNDIX

Per tenir una mostra escrita de testimonis reals de Guardamar, hem optat per reproduir unes històries antigues i unes cançons que hem tingut el gust d'escollar a Carmen Pérez i les seues filles, Carmen i Librada. S'ha intentat acostar l'ortografia a l'oralitat de la parla.

HISTÒRIA DE LA MAR

«Ellos eren, tenien dotze anys, són melliços es dos i anaven al Pinet, anaven a embarcar gent p'a passejà-los per el Pinet, pos se les entrà un llevant gran i es dos, com eren xiquicos no poïen tirar la barqueta p'a terra i, en axò, diu uno a l'atre diu: 'vinguera algú per aquí. Xè!, i no veem a ningú que vinga i mos aïde'. I quant..., se vegueren una paloma; 'xi, una paloma, esta paloma!' La paloma se les anà, i entonces vegueren que venia un vell per la orellà de la mar i er bell (=vell) exe les va aïdar a sacar la barca. Quan(t) sacà la barca, pos ellos llevaven un mendrugo de pa que les queaba en el éste, i dic: 'tu, fixate, l'havérem pogut donar'. Se n'anà, el éste se n'anà, i diu uno a l'atre: 'sí, ia veus, l'havérem pogut donar el pa, perquè a lo millor..., diu ara me'n vaig a buscà-lo, que ha tirat per ahí, per l'astò de...' Anaren a buscà-lo i el home ia no aparegué. I después, ia, com fa tan(t)s anys, ia no me n'enrecorde io de...

—a mi me hu contà el tio ans de morir.

—Qué?

—Que me hu contà el tio Antonyico a mi abans de morir.

—Ah!, te hu ha contat? Pos tu sabràs millor que io...

—Me digué que quant aparegué la paloma, com se veïen tan apuràs, diu que agarrà la paloma en les mans, i diu que digué...

—Ai!, io com fa tan(t)s anys...

—'...ai!, Senyor, si aparex algú p'a aïdá-mos, le..., te pegue tres besos i te dexe anar. A la paloma'. I entonces el tio Antonyico diu que la pegà tres besos a la paloma i la paloma desaparegué. Fon quan(t) se l'aparegué el vell, el vell.

—el vell, el vell, pero io com fa tan(t)s anys, ia no me n'enrecorde.

—I ellos pensen luego d'allò que fon una espécie de un milacre, de algo, perquè aparextre-se-li en aquellos moments, en una cosa que no havia res, i al dir ell aquelles palaures, de qué si le pegava tres besos la dexava anar, i le pegà, i en el moment que astò, quan(t) se vegueren el agüelet aquell, i entonces diu que digueren, diu: 'ai!, que pena!', —diu— 'se n'ha anat i sin donà-lis sun..., el tros de pa que mos quea'. I anaren a buscà-lo per es tussals, i entonces quant anaren a..., que anaren a la Gola, a la desembocadura del riu, que tornaren, diu que quan(t) se vegueren al vellet atra volta i les digué que com hu havien passat, i diu: 'pos gràcies a Déu p'a mosatros astò ha segut un milacre'. Axò és lo que me contà mun tio a mi.»

[X]OSEFICA LA SANTA

«— En tem(p)s de guerra, havia una xica aquí, que era p'a mi com a mig tonta, pero ara les contaré io. Esta xica se..., anaba molt a la casa d'al costat, pero en la casa d'al costat, pos la bombaren, i exa venia a ma casa. Un dia estàvem er dos, i diu: 'ai!, ai!'. Di(c) (i)o: 'xica, qué te passa?'—Le dien, [x]osefica—'Qué te passa?'— 'Ai!, ai!'. I en axò le varen càurer tres gotes de cera. (...) Venia la gent de la platja a ma casa, i io, entonces, an vivia io que tenia una...; bueno, mosatros díem una sala (...) '[x]osefica', i un dia me diu, se tira descalça i diu: 'me'n vaig'. Di(c) (i)o: 'an te'n vas?' Diu: 'Me'n vaig al cel'. Se va tirar descalça i se quea morta. Quant a ella se le..., astò se le passà, i di(c) (i)o: '[x]osefica'. Pos, diu: 'sí, ai que hermós que és el cel!'. Bueno, io estava en estado del meu xic que tinc i ve i me diu: (era dumenge, sa germana, no, este dia no, primero fon astò) 'Vindré el dumenge'. Aplega dumenge i ve, i io estava en ma casa, i ma filla esta, que era xiquica, i diu: 'Carmen, qué passa?'. 'Pos mira, estic aquí assentâ i esti(c) pensan(t) que vaig a agarrar el gavinyet i el cabasset i me'n vaig per ahí bax, per la Reonda, a fer uns llissons p'a fê-me una ensalâ'. Diu: 'io me'n vaig en vosatros'. Se'n ve en mi la xiquilla. I una xiquilla meua, pos se queà, acomença: 'ving'osté, mama, ving'osté'. I io escapí a córrer. Una atra dona que ia s'ha mort venia de vore un amic i a l'aplegar allí, pos s'aparà. I l'havien tirat, ella se queà mig astò, i tres gotes de cera que l'havien tirat, si ostés les hagneren vist. Io vegué que una formava una cestelleta, i tot el astò ple d'assucenetes, i qué tenia? El Sagrado Coraçon de [x]esús, el Sagrado Coraçon de Maria i el sant del que l'havia tirat. Bueno, ia mo'n venim al poble, a l'en demà, ella venia totes les dies a ma casa, sa mare venia a buscâ-la. (...) Ve un dia, tot astò en tem(p)s de guerra, i me diu: 'Carmen, ta germana (una germana meua que s'havia mort, ia mol(t)s anys) va tirâ-me una gota de cera, el dumenge. Venen unos del Camp i se la lleven al Camp i ve a dî-me que tenia que anar, di(c) (i)o: 'Senyor, i en tem(p)s de guerra, a qui le dic astò io? ai!, io no se hu dic a ningú'. I vaig i le dic a ma mare: 'mare, [x]sefica, que m'ha dit que Librada va tirâ-li... 'Cabâ de dinar ma mare i io, perquè via en el Camp i estava mol(t) llun(t) d'aquí, per la Calera, per ahí pujàrem a l'atra banda del monte, pos era ia que s'anava a espondre el sol i que '[x]osefica' —di(c) (i)o—, 'filla, mo n'anem a anar perquè el sol està esponen(t)-se'. Bueno allò passà el dia (de) San [x]osé; en la sala, me diu que se'n va, i se'n va; io dia: 'Senyor, ai!, si a esta xica no se le fuxguera astò mai, quin disgust!' Bueno, i entonces quan(t) se va despertar me va dir que havia una festa grandíssima en el cel, que en l'astò de San [x]osé estava to(t) ple de bares blanques, d'assucenes, que era un astò. Bueno, io tot se hu dia a ma mare. E luego diu que anava a morí-se. Allí

acomençaren a dî-li la santa, la santa; io mai l'ha di(t) santa, ni se hu diré, pero to(t) lo que m'ha vist que m'ha fet, si que hu diré. Entonces habien en el poble astò, guàrdies de assalto, com a qué dia que anaba a morí-se i no se morí, pos les guàrdies d'assalto la llevaren al cine, la llevaren a to(ts) les puestos...

—La tancaren a la càrcel.

—I habé una rebolica grandíssima en el poble. Com io estava en estado del xic que tinc, en sa mare me va manar raó, i me va dir sa mare: 'diu la meua [x]osefica que estigues tranquila, que quirdaran a tos, pero a tu no te quirdaran'. A mi no me varen quirdar. Quirdaren a les que venen a ma casa, axina a preguntar i tot axò, pero a mi no me varen quirdar. Se la lleven a Dolores, aplega a Dolores. Tot el món se creía que anaben a tancâ-la. Conque ressulta que sa mare i sun pare se'n vingueren, i al vení-se'n, com se'n vingueren a peu de la Maxâ, pos tenien la porta tancâ, i la porta, com la tenien rota, pos se veïa, i anaren estos i les preguntaren: '¿cómo ustedes aquí?' I entonces le digueren que le habia dit el [x]ues que ella le donà explicacions al [x]ues de sun pare, de tot, i que le digueren que se queara allí perquè tenia família. Después de ahí a Alacant, a l'astò d' Alacant, i al d'Alacant le féu la matexica romanç».

«CANCIONS» DE GUARDAMAR

I

Mare, puge dalt, me SAQUE una corbata
 que me'n vaig a festejar
 en una xica guapa;
 passa un senyoret,
 me tira una pesseta,
 done-me-la a mi,
 que SÓC la més pobreta.
 Totes les monjes de bon de MAITÍ
 se alcen i reguen el seu jardí,
 io també regue el meu jardí,
 faves i pésols i ravanet;
 ai, ravanet, com t'has QUEAT!,
 en quatre fulles i el rabo pelat.

II

Venim de la mar,
 no portem dinés,
 anem a cal mestre
 i no HAI res que fer.
 Mo n'anem a casa
 en un malhumor
 de vore que vénen,
 de vore que vénen
 les festes majors.

III

CANCIÓ DE NAL

Nascut un xic que és molt alegre
 a mitja nit en el pesebre,
 flautes tocaven, flautes tocaven,
 fent-se a trossos, fent-se a trossos,
 assí (o ací) ballaven les pastorettes,
 flautes tocaven, flautes tocaven,
 fent-se a trossos, fent-se a trossos,
 assí (o ací) ballaven les pastorettes.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA I MARGARIT, ANTONI M (1984), *Gramàtica històrica catalana* (València, Ed. 3 i 4: Biblioteca d'Estudis i Investigacions, 4).
- CAVANILLES, A. J. (1795-1797), *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y Frutos del Reyno de Valencia* (Madrid, Imprenta Real, 2 vols. Ed. facsímil).
- COLOMINA I CASTAÑER, JORDI (1985), *L'Alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística* (Alacant, Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert»/Diputació Provincial d'Alacant).
- DCVB= ANTONI M. ALCOVER - F. DE B. MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear* 10 vols. (Palma de Mallorca).
- MATEU I BELLÉS, JOAN (1983), *Aprofitament del territori i evolució del poblament dins Temes d'etnografia valenciana*, vol. I, sèrie dirigida per J. F. MIRA (València, Institució Alfons el Magnànim).

- MONTOYA I ABAD, BRAULI (1987), *Variabilitat i canvi de llengua a Elda i Oriola durant l'Edat Moderna* (Alacant, Institut «Juan Gil-Albert»).
- (1989), *La interferència lingüística al sud valencià* (València, Generalitat Valenciana).
- SANCHIS GUARNER, MANUEL (1982-1983), *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, vols. 2, 3, 4, 5 (València, Edicions Tres i Quatre).
- VENY I CLAR, JOAN (1978), *Estudis de geolingüística catalana* (Barcelona, Ed. 62).
- (1984), *Els parlars catalans* (Palma de Mallorca, Moll).
- (1985), *Introducció a la dialectologia catalana* (Barcelona, Enciclopèdia Catalana).